

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Strukturalizm Jana Mukařovskiego w kontekście nowoczesności

Przedmiotem rozprawy jest teoria czeskiego literaturoznawcy i estetyka, Jana Mukařovskiego (1891-1975), czołowego przedstawiciela tzw. praskiej szkoły strukturalnej. Teoria ta analizowana jest w kontekście *nowoczesności* – nie jednej, lecz wielu – różnie definiowanych, różnie rozumianych, różnie ujmowanych ideowo i czasowo.

Plan pracy odzwierciedla wielowymiarowość obu elementów składowych jej tematu. Pierwszy rozdział, *Czeski meta-strukturalizm*, jest próbą rekonstrukcji obrazu strukturalizmu, jaki wyłania się z wieloletniej historii badań na nim skoncentrowanych, a zarazem próbą demontażu historyczno-kulturowej uprzedzi, która utrzymuje go w określonej kulturowo-mitologicznej roli. Ponad pół wieku badawczej lub kulturowej (a czasami nawet sentymentalnej) refleksji nad strukturalistycznym dziedzictwem, zwłaszcza na rodzimym czeskim gruncie, nałożyło na niego dodatkową warstwę semantyczną, dlatego też narracje konstruowane wokół tej tematyki warte są odrębnego namysłu. Uchwycenie tych meta-strukturalistycznych zagadnień jest kluczowe dla zamysłu całej rozprawy. Pokazują one główne kierunki refleksji okołostrukturalistycznej i pułapki z nimi związane. Zdają się tym samym uzasadniać próbę innego ujęcia prezentowanego zagadnienia – próbę, którą stanowi ta właśnie rozprawa.

Formuła kolejnych rozdziałów wynika ze spostrzeżenia, że zagadnienia poruszane przez Mukařovskiego nie tylko nie tworzą spójnego systemu teoretycznego, ale *rozwarstwiają się* na różne poziomy refleksji. Ich osią przewodnią uczyniłam wobec tego nie wspólnotę, lecz rozdzielność badanych zagadnień i ich ideowego zaplecza. Wyodrębniam trzy różnie rozumiane „nowoczesności“, które nazywam funkcjonalnie *zorganizowaną*, *intencjonalną* i *modalną*. Każda z nich jest odrębną płaszczyzną, inaczej przecinającą strukturę pojęciową stworzoną przez Mukařovskiego. Nie istnieją pomiędzy nimi regularne zależności, nie są też komplementarne. Ich wskazanie jest wynikiem namysłu nad pewnymi *dominantami* dostrzegalnymi w tekstach badacza i innych tzw. tekstach kultury równocześnie. Postrzegam

je jako swoiste *wektory*, ukierunkowane, wymierne nośniki znaczeń, składające się na semantyczną sieć każdej wskazanej *płaszczyzny*.

Wyodrębnienie trzech sposobów rozumienia nowoczesności pozwoliło podzielić tę część rozważań na następujące trzy rozdziały: *System struktur a nowoczesność zorganizowana*, *Znaczenia znaków a nowoczesność fenomenologiczna*, *Doświadczenie estetyczne a nowoczesność modalna*. W każdym z nich omawiam dominujące w danym „wymiarze nowoczesności“ tendencje ideowe, a w tym kontekście – określone zagadnienia z zakresu teorii Jana Mukařovskiego. Postrzeganie dzieła literackiego, sztuki i rzeczywistości w ogóle jako *struktury* przynależy do paradygmatu funkcjonalistycznego nowoczesności, do postawy kontrolującej i organizującej przedmiot namysłu. Uznanie *znakowości* sztuki i każdego pojedynczego dzieła wpisuje się w tendencję do zwątpienia w ich potencjał przedstawieniowy, a co za tym idzie, do rozdzielenia ich bezpośrednio dostępnej treści od znaczeń oraz przekonania o intencjonalnej naturze poznania. Natomiast nacisk Mukařovskiego na dynamikę funkcji estetycznej i jej związek z postawą odbiorcy wobec dzieła, czyli w praktyce na niemożność przewidzenia *doświadczenia estetycznego*, sytuuje jego teorię na płaszczyźnie refleksji o wymiarze modalnym modernizmu.

Auto Dobruka